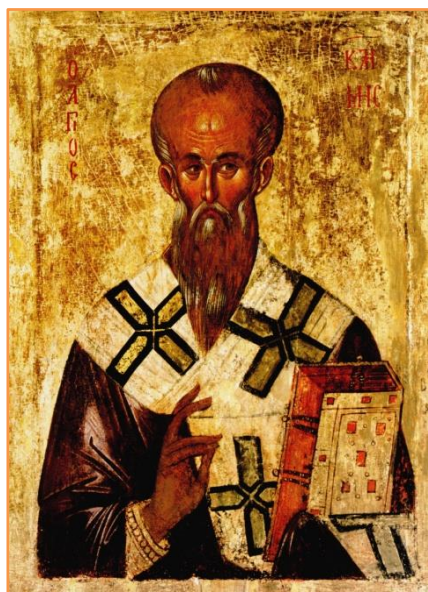

KLIMENT Slovenský – apoštol Slovanov

Z príležitosti **1100. výročia úmrtia svätého Klimenta Slovenského (Ochridského)** v roku 2016 Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru **UNESCO** vyhlásila **PAMÄTNÝ ROK KLIMENTA OCHRIDSKÉHO**

Ikona sv. Klimenta zo 14. stor., Ochrid
Ako hovorí prameň, už "sám jeho vonkajší výzor posväcoval, lebo svojím výzorom blahoslavený Kliment vzbudzoval veľkú úctu".

Biskup **Kliment¹ Slovenský** (*845 – †916) bol veľkou osobnosťou duchovnej i svetskej kultúry Slovanov. Patril medzi najbližších spolupracovníkov svätých Cyrila a Metoda a bol jedným z pilierov ich misijného pôsobenia. Preto sa radí ku sv. **Sedmopočetníkom** – družine Cyrila a Metoda s ich žiakmi. V dobových správach sú zaznamenaní najvýznamnejší z nich: **Gorazd, Kliment, Naum, Angelár, Sáva**. Už na konci 10. stor. sa v kalendáriu Assemanovho evanjeliára v deň **27. júla** uvádza "biskup Kliment" ako svätec.²

Pramene osobitne vyzdvihujú Klimentovu vzdelanosť hovoriac, že bol "muž veľmi učený". No dnešným jazykom možno o ňom povedať, že bol teológ, literát, poeta, prekladateľ, pedagóg a venoval sa tiež sociálnej činnosti. Bol prvým biskupom staroslovenskej liturgie u južných Slovanov. Nazýva sa aj *Kliment Ochridský*. Prímenie *Ochridský* získal až neskôr, keďže v Ochride sú uložené jeho ostatky³ a tiež vďaka tomu, že tu založil významnú hlaholskú školu.

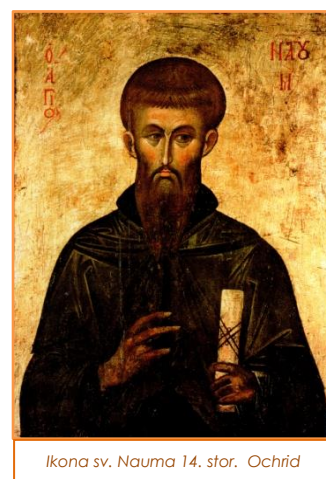
Vo svojich dielach **Kliment sám seba označil** za člena "slovenského národa", ku ktorému prišli Konštantín Filozof a Metod. Pôvodom bol teda **Sloven – Slovák**, no jeho staroslovenské meno nepoznáme. Meno **Kliment** v byzantsko-slovenskej forme, ktoré dostal podľa **mučeníka Klementa⁴, rímskeho pápeža** z 1. storočia, je jeho mníšskym menom. Ostatky pápeža Klementa k nám priniesli solúnski

bratia a zanechali ich v mnohých chrámoch našej krajiny. Kostoly zasvätené pápežovi Klementovi – mučeníkovi alebo stopy po nich môžeme ešte dnes, po vyše 1100 rokoch, nájsť na území Slovenska a niekdajšej slovenskej Panónie (dnes Maďarska). Aj pápež Hadrián II. dosvedčuje, že Filozof svoju učiteľskú prácu u moravských Slovanov začal s „Božou milosťou a na **orodovanie sv. Klementa**“ mučeníka. Preto pápeža Klementa možno považovať za **patróna byzantskej misie u Slovákov**.

Zdroj informácií o Klimentovi nachádzame najmä v prameni *Život Klimenta* (Bulharská legenda) a *Krátky Život Klimenta* (Ochridská legenda). Na konci 11. stor. Grék Teofylakt (1078-1108), arcibiskup v Ochride, prepracoval staroslovenský *Život Klimentov*, zaznamenaný jedným z priamych Klimentových učeníkov v roku 916, ktorý sa však nezachoval. Tento pôvodný staroslovenský prameň Teofylakt prepísal do gréčtiny a doplnil, čím vznikol obširny spis známy tiež ako *Bulharská legenda* (BL).⁵ *Ochridská legenda* (OL), napísaná v gréckom jazyku, pochádza z 13. stor. od ochridského arcibiskupa Chomatiana a je skráteným prepracovaním Teofylaktovej legendy.⁶

ŽIVOT KLIMENTA SLOVENSKEHO

Ochridská legenda uvádza, že Kliment bol od útleho veku vychovaný podľa Božieho zákona. Patril do **vládnucej spoločenskej vrstvy**⁷ podobne ako **Naum**, o ktorom sa spomína, že bol "**brat tohto blahoslaveného**

Ikona sv. Nauma 14. stor. Ochrid

¹ Bulharský a macedónsky *Климент Охридски*, grécky. *Κλήμης, Κλήμεντος*

² Fol. 151, Assemanov evanjeliár a kalendár, prepis do hlaholiky a latinky Martin Slaninka, MS Martin 2013, s. 339

³ Škoviera Andrej: Svätí slovanskí sedmopočetníci, Slovenský komitét slavistov/Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2010, s. 115 pozn. 371

⁴ *Clemente* je latinská a *Κλήμεντος* – *Klimentos* grécka forma tohto mena

⁵ Porovnaj Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 48 – 49

⁶ Tamže s. 60

⁷ Ochridská legenda In Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 128 – 129

Klimenta, jeho druh a spolupriteľ, s ktorým pretrpel mnohé biedy a strasti od heretikov".⁸ Z kontextu však nie je zrejmé, či Naum bol jeho pokrvný alebo rehoľný brat.

Pramene uvádzajú, že **Kliment ako prvý**, spolu s **Gorazdom, Naumom a Angelárom**, naučil sa Svätému písmu preloženému do staroslovenského jazyka Cyrilom a Metodom. Bol medzi učeníkmi, ktorých v Ríme roku 868 vysvätili za kňazov a diakonov a tu v Ríme roku 869 napísal *Život Konštantína a Pochvalné slovo Cyrilovi*, čím sa hneď od počiatku zaradil medzi významných autorov.

Ako popredný vzdelanec sa stal spolupracovníkom solúnskych bratov pri vzdelávaní vlastného národa⁹. V *Živote Klimentovom* sa o nich píše: „*Čo sa týka tých, čo zaujímali hodnosť učiteľov, ako tento Gorazd a tak isto aj kňaz Kliment, muž veľmi učený, a Laurentius i Naum i Angelár...*“ (BL XII. 35.) Titul "učiteľ" prislúchal len niektorým kňazom a biskupom a mohol by byť adekvátny dnešnému titulu **doktor (magister)**¹⁰. Iné historické správy uvádzajú, že Gorazd, Kliment, Naum a Sáva **"venovali mnoho práce slovenským knihám"**.¹¹

Kliment s **titulom učiteľa** pôsobil v prvej slovenskej akadémii, ktorú v sídle Rastislava na Devíne založil Konštantín Filozof v r. 864. Stál pri zrode samostatnej slovenskej Cirkvi, a tým i slovenskej štátnosti. Ako druhý po Gorazdovi patril k najbližším spolupracovníkom arcibiskupa Metoda, ktorý sa mu stal vzorom pre jeho neskoršiu misijnú prácu. Po Metodovej smrti sa po boku jeho nástupcu **arcibiskupa Gorazda** zúčastnil na obrane cyrilo-metodského diela proti franskému biskupovi Vichingovi¹² a jeho spoločníkom.

Vichingovi sa podarilo klamstvom u pápeža Štefana V. dosiahnuť **zákaz liturgie v slovenskom jazyku**. Avšak vo svojom liste "Svätoplukovi, kráľovi Slovenov" z roku 885 pápež Štefan podmienil svoje rozhodnutie pravdivosťou faktov: **"veľmi sme sa čudovali, ale ak je to skutočne tak, ako sme počuli ...omše v jazyku Slovenov ...zakazujeme.¹³ Odbojných a neposlušných ...ustanovujeme ako rozsievateľov z lona cirkvi vylúčiť ...a z vášho územia ďaleko vylúčiť."**¹⁴

Keď podvodom a intrigami získali napokon Frankovia úplnú moc aj od samotného Svätopluka, zlikvidovali Devínsku akadémiu a zničili všetky staroslovenské hlaholské písomnosti. V zime 885 – 886 rozpútali kruté prenasledovanie stúpcov slovenskej liturgie, ktorých Metod zanechal vo svojej arcidiecéze. Podľa prameňov: **"Neľudsky ich mučili, niektorým rozkrádali príbytky, spájajúc ziskuchtivosť s bezbožnosťou, iných nahých vláčili po trní a pritom ľudí starých, ba i takých, ktorí prekročili Dávidov vek. A ktorí z kňazov a diakonov boli mladší, tých predávali Židom... A nebolo ich nijako málo, napočítalo sa ich 200¹⁵ služobníkov oltára."**¹⁶ Mladších **predali na trh otrokov** do Benátok a tých **najvýznamnejších uväznili a mučili**. Patril medzi nich aj Kliment. Vo februári 886¹⁷, v čase krutých zím, ich nemeckí vojaci vyvliekli nahých von z mesta Devína na rôzne miesta pri Dunaji a odsúdili ich na vyhnanie z vlasti: **"Vojaci, ľudia suroví, lebo to boli Nemci majúci hrubosť od prírody, zväčšiac ju ešte aj podľa príkazu, vezmúc svätých, vyvádzajú ich z mesta a zoblečúc vliekli ich**

⁸ Prvý slovenský Život Naumov In J. Stanislav: Životy slovenských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch, MS Martin 1950, s. 121

⁹ Ochridská legenda In Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 128 – 129

¹⁰ Stanislav Ján: Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 106 pozn. 50

¹¹ Slávoslavie ...v bulharskom synodiku, In Stanislav Ján: Životy slovenských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch, MS Martin 1950, s. 133

¹² Franský biskup, ktorý bojoval proti slovenskej liturgii a jej protagonistom

¹³ Pápež Inocent IV. r.1243 vydal pre Uhorsko bulu, v ktorej potvrdzuje, že dovoľenie Hadriána II. a Jána VIII. vykonávať bohoslužbu v slovenskom jazyku ostáva v platnosti. Ďurica M. S.: Dejiny Slovenska a Slovákov, Lúč Bratislava 2003, s. 72

¹⁴ Stanislav Ján: Životy slovenských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch, MS Martin 1950, s. 185 – 186

¹⁵ V Macedónsku sa učí, že Metod mal 300 učeníkov. Tento rozdiel môže byť spôsobený nesprávnou zámennou hlaholských písmen cyrilskými

¹⁶ Život Klimentov (BL) XII, In Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 90 – 92

¹⁷ K vyhnaniu došlo v období Veľkého pôstu, v čase od 20. februára asi do 20. marca r. 886. Škoviera Andrej: Svätí slovenskí sedmopočetníci, Slovenský komitét slavistov/Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2010, s. 96

nahých. Takto im títo naraz zapríčinili dvojaké zlo: hanbu a utrpenie od **mrazivého vetra**, ktorý ustavične duje v **podunajskom kraji**. Ba aj meče im prikladali na šije, ako by ich zamýšľali zaklať, aj kopije im prikladali k bokom, ako by sa chystali ich prepichnúť, aby títo umierali smrťou nie iba jednorazovou, ale toľko ráz, koľkokrát ju očakávali. Aj toto vojakom prikázali nepriatelia. Keď už boli ďaleko od mesta, vojaci, čo ich viedli, nechali ich a vybrali sa nazad do mesta."¹⁸ (BL XIII. 41.)

Ak si chceli zachrániť holé životy, museli sa dostať čo najskôr mimo Svätoplukovej ríše, ktorá v tom čase siahala na juhu až po Srijemsku Mitrovicu.¹⁹ Preto prameň spomína, že hoci boli

vyvedení z mesta pri Dunaji, ich cesta "viedla k Dunaju" – "boli by sa sklamali, keby neboli ukrývali svoju cestu. Preto sa aj snažili ukrývať pred všetkými očami, trpiac núdzu v pokrme a odeve, zakusujúc všelijaké pohromy. ...**Kliment**, vezmúc so sebou **Nauma** a **Angelára**, dal sa na cestu vedúcu k Dunaju."²⁰ Bola to asi 500 kilometrová trasa naprieč Panóniou od stredného k dolnému toku Dunaja (pozri obr.). Frankovia zrejme predpokladali, že ich vyhladované a zmučené telá nevydržia mráz a zimu a pri úteku všetci zahynú. Tak by sa ich nadobro zbavili a ich ruky by ostali „čisté“, ved' ich „iba vyhnali“, tak ako to pod ich nátlakom "prikázal pápež".

Vyhnanie kňazov z krajiny nebolo v tom čase nič výnimočné.²¹ Bulharský chán Boris vyhnal v r. 865 zo svojej krajiny najprv grécke duchovenstvo a obrátil sa do Ríma k pápežovi Mikulášovi so žiadosťou o zriadenie bulharského patriarchátu. No potom opäť v r. 870 vyhnal aj latinských kňazov a nakoniec všetky biskupské stolce boli obsadené gréckymi duchovnými.²² Aj v Živote Metodovom sa spomína: „*Stalo sa vtedy*²³, že *Moravania vyhnali všetkých nemeckých kňazov, ktorí žili u nich, lebo spoznali, že im neprajú, ale robia proti nim nástrahy.*“ No v prípade vyhnania **slovenských kňazov a biskupov** v roku **886** mohlo ísť skôr o pogrom, pretože v *Službe Metodovi* od Konštantína Preslavského, Metodovho žiaka a priameho účastníka udalostí, sa spomína, že došlo aj k rozohnaniu ľudu, nie iba duchovných: "*Teba, Metod, slávny svätec, prosíme, stádo (ľud) svoje rozohnané bludármí (franskými trojjazyčníkmi) zachovaj... Metoda všetci ľudia ospevujeme a s láskou velebíme ako veľkého pastiera Slovenov.*"²⁴ Z ďalšieho kontextu je zrejmé, že tento rozohnaný ľud sa uchýlil do Bulharska. (viac v kapitole "Slovenská enkláva v Macedónsku")

SLOVENSKÍ UČENÍCI V BULHARSKU

Po strastiplnej ceste Panóniou sa Kliment spolu s Naumom a Angelárom dostali do Bulharska. Tu skutočne jeden z nich, Angelár, krátko po príchode zomrel, zrejme na následky fyzického vyčerpania. Kliment a jeho najbližší súputník a brat Naum, boli spočiatku v hlavnom sídle bulharského kniežaťa Borisa v Pliske, kde založili hlaholskú školu. Keďže boli vyhnaní z vlasti "**nahí**", nemohli vziať so sebou **žiadne spisy ani knihy** (!).

To je aj jeden z dôvodov, prečo sa nenašiel žiaden pôvodný cyrilo-metodský preklad Biblie. Preto spočiatku museli najdôležitejšie liturgické a iné staroslovenské texty **nanovo preložiť** alebo **zrekonštruovať po pamäti**. Keďže v tej dobe študenti nemohli mať vlastné zošity alebo inú formu záznamníka, zväčša sa museli všetko naučiť naspamäť. Z toho dôvodu nemohlo byť pre nich ťažké mnohé dôležité texty zrekonštruovať po pamäti.

V tom čase už bolo Bulharsko cirkevne začlenené pod carihradský patriarchát a na Borisovom dvore pôsobili grécki biskupi (od r. 870). Ak Boris poveril Klimenta, ktorého si veľmi obľúbil,

¹⁸ Z kontextu tejto vety je zrejmé, že mesto muselo byť pri Dunaji

¹⁹ To výslovne spomína byzantský autor Porfyrogenetos v r. 950. In Ratkoš Peter: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, SAV Bratislava 1964, s. 317 – 318

²⁰ Život Klimentov BL XIV. – XV. In Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 97

²¹ Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 12

²² Porovnaj Dějiny Byzance, Zástěrová a kolektiv autorov, Academia Praha 1992, s.144 – 145

²³ Bolo to okolo r. 870 – 873

²⁴ Ratkoš Peter: Veľkomoravské legendy a povesti, Tatran, Bratislava 1990, s. 88 – 89

učiteľským úradom, musel ho odsunúť **mimo** oblasti pôsobenia **gréckych duchovných**, ktorí **rovnako ako latinskí** biskupi trpeli "trojjazyčným bludom" a odmietali slovenský liturgický jazyk.²⁵ To bol zrejme dôvod, prečo Boris napokon poslal Klimenta **d'aleko od svojho centra**, na juhozápad krajiny do oblasti Ochridu, aby tu vyučoval slovansky hovoriace obyvateľstvo.

Okolo roku 886 sa Kliment Slovenský dostal do oblasti Kutmičevice²⁶ ako učiteľ a kazateľ s osobitnými výsadami, kde mu knieža Boris daroval "tri dvorce v Devole a okrem

toho miesta na oddych" v okolí Ochridu a Glavnice.²⁷ (BL XVII. 54)

KLIMENT BISKUPOM

Kliment sa i v Bulharsku stal významnou osobnosťou. Rovnako ako Boris, aj nový vládár Simeon bol ctiteľom tohto učiteľa: „Vtedy cár zavolať k sebe svätého, vošiel s ním

do rozhovoru a keď pocítil posvätenie samým jeho vonkajším výzorom, lebo **svojím výzorom blahoslavený Kliment vzbudzoval veľkú úctu** ... pokladal za blažené svoje cárstvo, že obdržalo také dobro od Boha. Potom, keď sa poradil s rozumnejšími zo svojich dôverníkov, ktorí všetci boli Klimentovi naklonení ako otcovi, ustanovil ho za biskupa v Drevenici alebo Velici. A tak sa **Kliment stal prvým (bulharským) biskupom staroslovenského jazyka.**“ (BL XX. 61. – 62.)

Simeon hneď po nástupe svojej vlády v roku 893 poveril Klimenta biskupským úradom. Kliment sa tak stal prvým biskupom staroslovenskej liturgie²⁸ na Balkáne. Jeho eparchia ležala v oblasti dnešného juhozápadného Macedónska a priľahlej časti Albánska, ktorá bola v tom čase slovanská. Jeho jurisdikcia sa podľa viacerých odborníkov nezakladala len na teritoriálnom princípe, ale aj na princípe etnickej príslušnosti obyvateľstva, resp. na princípe používaného bohoslužobného jazyka.²⁹

Kliment počas svojho pôsobenia vybudoval v tejto oblasti viacero chrámov a kláštorov, ako to zaznamenáva BL: „sám zatúžil si postaviť svoj vlastný **kláštor v Ochride**. K nemu pridal aj druhý kostol, ktorý potom urobili aj **arcibiskupským stoličným chrámom**. A tak v **Ochride boli tri kostoly**: jeden katedrálly a dva (od) Klimenta, veľkostou oveľa menšie ako katedrálly, ale svojím okrúhlym a obľým výzorom pôvabnejšie ako ten.“ (BL XXIII.)

Knieža Boris skutočne štedro podporoval výstavbu chrámov vo svojej krajine. S jeho podporou Kliment postavil v Ochride tri chrámy, ktoré tu i dnes možno vidieť. **Chrám Svätej Sofie** – zasvätený **Božej Múdrosti**, ktorý pochádzal z ranokresťanských čias. V čase príchodu Klimenta do Ochridu bol už spustošený, preto ho dal knieža Boris obnoviť. V 9. stor. bol Chrám Svätej Sofie katedrálly chrámom až do 11. storočia. Vtedy cár Samuil dal vedľa neho postaviť ešte väčší **chrám**, ktorý zasvätil sv. **Klimentovi** Slovenskému. Ale po jeho smrti nasledujúci grécki (byzantskí) vládári zničili všetky kostoly, ktoré dal postaviť Samuil, aby odstránili akúkoľvek pamiatku na neho. No archeológom sa dnes podarilo odhaliť aspoň jeho základy.³⁰

Druhý, Chrám **Bohorodičky – Čelnice** (Najprednejšej), ako jediný kostol z 9. storočia má dve lode symbolizujúce dve Kristove prirodzenosti: božskú a ľudskú. Dnes ho možno ešte vidieť na vyvýšenom mieste na ceste k arcibiskupskému sídlu. Kliment ho postavil pravdepodobne z vlastnej iniciatívy

Kutmičevica, zvaná aj Devolský komitát, v 9. a 10. stor. patrila do Bulharskej ríše. Hranice komitátu Kutmičevitca / Devol nie sú presne známe, ale pravdepodobne sem spadala západná časť Macedónska v okolí **Ochridského jazera** a **Prespanského jazera** a územia smerom na západ k **Jadranskému moru** (dnes časť Albánska), východná hranica mohla siahnuť až k rieke **Vardar**.

²⁵ Stanislav Ján, Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 32

²⁶ Mapa podľa zdroja: https://en.wikipedia.org/wiki/Kutmičevitsa#cite_note-1

²⁷ Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 105

²⁸ Tamže, s. 112 pozn. 63

²⁹ Škoviera Andrej: Svätí slovanskí sedmopočetníci, Slovenský komitét slavistov/Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2010, s. 115

³⁰ Podľa Jany G. Poposkej, PhD. kunsthistoričky a sprievodkyne UNESCO v Ochride

a môže byť dokladom jeho hlbokej mariánskej úcty, pre slovenský národ takej typickej.

Ako tretí postavil chrám s kláštorom na Plaošniku, o ktorom je v BL aj osobitná zmienka: „*Všetko toto zanechal aj vo svojom kláštore, ktorý postavil v Ochride, keď ešte bol živý najpobožnejší Boris, kým ešte úplne neprevzal Veličské biskupstvo. Keď uvidel, že toto knieža celé jemu podriadené Bulharsko okrášľil siedmimi katedrálami..., vtedy aj sám zatúžil si postaviť svoj vlastný kláštor v Ochride.*“ Knieža Boris mal osobitnú úctu k sv. Pantelejmonovi, lebo vďaka ostatkom tohto svätca³¹ bol zázračne uzdravený. Preto kláštor, ktorý Kliment postavil nad Ochridským jazerom, bol, zrejme na želanie Borisa,

zasvätený **sv. Pantelejmonovi**. Bol to prvý chrám, ktorý Kliment v Ochride postavil na skalnom útese nad krištáľovo čistým jazerom. Nádhera a zvláštne čaro tohto miesta učinila tento chrám pre Klimenta najmilším. Preto často prebýval v tomto "kláštore, ktorého krásu mal rád tak, že mu vždy bolo ťažko, keď odchádzal niekde ďaleko."³² Toto miesto bolo jeho srdcu natoľko blízke, že si tu sám vlastnými rukami vyhlbil hrob, kde bol neskôr aj pochovaný.

Pri tomto chráme zriadil Kliment svoju **hlaholskú školu**, ktorá sa stala **centrom vzdelávania** pre široké okolie a bola činná až do 12. storočia.³³ Kliment pôsobil v učiteľskom úrade od roku 886 až do roku 893, keď sa stal biskupom. Potom jeho "katedru" v ochridskej hlaholskej škole prevzal jeho najbližší spolupracovník a brat sv. Naum.

OCHRIDSKÁ ŠKOLA

Klimentova škola bola rozptýlená po viacerých miestach celej oblasti. Podľa tradície spočiatku dávali ľudia Klimentovi k dispozícii na výučbu svoje domy.³⁴ Vlastné centrum školy sa nachádzalo pri Chráme sv. Pantelejmona nad Ochridským jazerom.

Prameň z 12. stor. uvádza, že školou prešlo 2500 žiakov.³⁵ Údaj je zrejme nadsadený³⁶, avšak môže ísť o počet zahŕňajúci celé viac ako 200-ročné obdobie ochridskej školy a pravdepodobne aj o žiakov na rôznych úrovniach. Okrem duchovenstva Kliment vzdelával aj deti. Jeho životopisec hovorí, že učil bulharské deti nielen čítanie a písanie, ale aj predmety vyššieho vzdelania, ako je matematika.

Mnohí odborníci pokladajú školu v Ochride za porovnateľnú s Magnaurskou vysokou školou v Konštantínopole, a preto ju Macedónci i Bulhari nazývajú **Ochridská univerzita**.³⁷ Dodnes táto škola predstavuje pre južných Slovanov **veľkolepý počiatok ich kultúry**, duchovnej i svetskej. Veľmi hrdo sa hlásia k tejto „prvej slovanskej univerzite“, ako možno čítať v ich publikáciách: „*Kláštor sv. Klimenta v Ochride je najstarší monument slovanskej kultúry, ktorý zohral výnimočnú úlohu v čase svojho vzniku... Táto prvá slovanská univerzita bola centrom slovanskej kultúry a kresťanstva zároveň... vďaka nej sa Ochrid stal najznámejším slovanským kultúrnym centrom.*“³⁸

³¹ Bulharské knieža Boris ochorel nevyliciteľnou chorobou. Vtedy ho konštantínopolský patriarcha zavolať do Konštantínopolu, aby ho uzdravil Pantelejmon, ktorého ostatky sa tu nachádzali. Keď Boris prišiel do Konštantínopolu a dotkol sa Pantelejmonových kostí, zázračne sa uzdravil. Neskôr dal vo svojej krajine postaviť na česť Pantelejmona sedem chrámov v Pliske, Preslave, Ochride, Skopje a ešte na iných miestach.

³² Bulharská legenda, XXIV. kap. In Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 118

³³ Bratulič Josip: Lexikon hrvatske glagoljice, Minerva, Zagreb 1995, s. 41

³⁴ Podľa informácie sprievodkyne UNESCO v Ochride Jany Golab Poposkej, PhD., 2012

³⁵ Bratulič Josip: Lexikon hrvatske glagoljice, Minerva, Zagreb 1995, s. 106

³⁶ Škoviera Andrej: Svätí slovanskí sedmopočetníci, Slovenský komitét slavistov/Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2010, s. 115

³⁷ Macedónska Wikipedia

³⁸ Saveski Stojan. Ohrid cultural and spiritual heritage, kap. St. Panteleimon, Ohrid, 2008

Zásluhou dvoch významných osobností Klimenta a Nauma, ktorí patrili medzi prvých žiakov Cyrila a Metoda, mala Ochridská hlaholská škola priamu nadväznosť na kultúru cyrilo-metodskej misie u moravských Slovenov. Jej osobitosť spočívala v tom, že dôsledným zachovávaním princípov prekladateľskej i literárnej činnosti Konštantína Filozofa uchovala jeho pôvodný literárny odkaz. Zanechala tak cenné kultúrne dedičstvo svedčiace o vysokej úrovni staroslovenského písomníctva a vzdelávania.³⁹

Ochridská škola sa **dôsledne držala** používania **hlaholiky** – "slovenského písma", ako ho nazývajú pôvodné pramene, až do svojho zániku. Preto práve z

okruhu Ochridskej školy musel vzísť i **apologetický** spis ***O písmenách mnícha Chrabra***, ktorý obhajoval pôvodné písmo, zostavené Konštantínom Filozofom. Vernosť Filozofovmu *slovenskému písmu* je aj jedným z najväznejších dôvodov, prečo Kliment nemohol byť autorom druhej slovanskej abecedy – cyriliky, ako to mylne uvádza *Bulharská legenda*. Aj vďaka Ochridskej hlaholskej škole bolo možné úspešne **odolávať helenizácii** slovanskeho obyvateľstva v starom Bulharsku.⁴⁰ V oblasti pôsobenia Klimentovej školy sa hlaholika udržala **više 200 rokov**, postupne však zanikala, až napokon úplne ustúpila cyrilike a čiastočne aj gréckemu písmu.

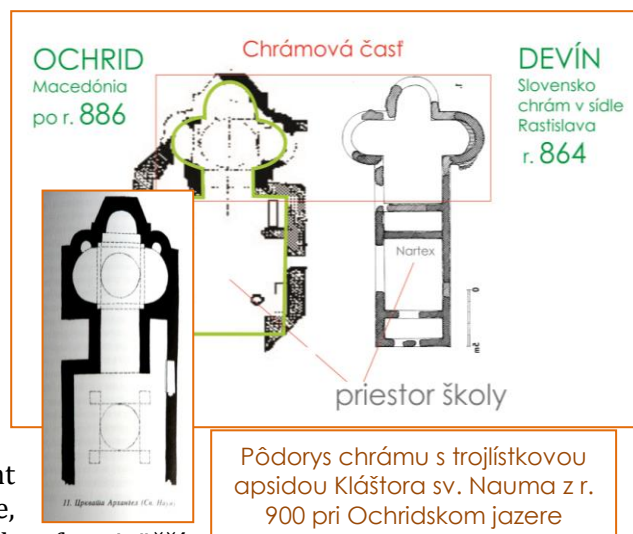
Na rozdiel od ochridskej školy, sa bulharská literárna **škola v Preslave** odklonila od hlaholiky a používala cyriliku, ktorá vznikla v roku 893. Na jej čele stál ďalší zo slovenských učeníkov, žiak sv. Metoda **Konštantín Preslavský**, považovaný za **autora cyriliky**.⁴¹ Odklonom od pôvodného písma Konštantína Filozofa došlo k zmene aj v obsahu staroslovenských prekladových textov. Preslavská škola sa totiž usilovala o revíziu prekladov liturgických textov, pričom niekedy až otrocky, aj na úkor zrozumiteľnosti, prihliadala na grécku pôvodinu. A tu sa tiež mnohé slová moravského pôvodu nahrádzali miestnym južnoslovanským dialektom.⁴²

REPLIKA DEVÍNSKEJ UNIVERZITY

Ochrid sa stal hlavným centrom šírenia slovanskej kresťanskej kultúry práve vďaka dvom slovenským vzdelancom Klimentovi a Naumovi. Osobitne Kliment Slovenský sa preto stal národným svätcom Bulharov a je oslavovaný ako učiteľ a **zakladateľ bulharskej a macedónskej písomnej kultúry**.

Podľa oficiálnych macedónskych zdrojov **prvá univerzita Slovanov** bola v Ochride a vo svojom čase zohrala mimoriadnu úlohu.⁴³ Historické fakty však hovoria, že nebola prvá, ale šlo už o druhú školu svojho druhu. Z jej **trojlístkového pôdorysu** (trikonchálny východný uzáver)⁴⁴ vidieť, že Kliment Slovenský ju postavil podľa vzoru školy na Devíne, z ktorej prišiel aj on sám. Založil ju Konštantín Filozof, najväčší vzdelanec svojej doby a profesor na Konštantínopolskej univerzite.

Aj ďalší z cyrilo-metodských učeníkov Naum postavil na brehu Ochridského jazera kláštor, ktorého pôdorys bol rovnaký, ako pôdorys kostola, ktorý postavil Kliment v Ochride.⁴⁵ Existencia miestnej ľudovej legendy o dvoch kostoloch v tvare **trojlístka** dosvedčuje, že miestni obyvatelia

³⁹ Porovnaj Habovštiaková Katarína a Krošlákova Eva, Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov, Bratislava 1993, s. 28

⁴⁰ Охридска книжевна школа, www.

⁴¹ Porovnaj Habovštiaková K. a Krošlákova E., Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov, Bratislava 1993, s. 29

⁴² Tamže, s. 28

⁴³ Saveski Stojan. Ohrid cultural and spiritual heritage, kap. St. Panteleimon, Ohrid, 2008

⁴⁴ Obrázok na s. 38 In Grozdanov Cvetan. Sveti Naum Ochridski. Skopje: Kultura, 2004, s. 38

⁴⁵ Grozdanov Cvetan. Sveti Naum Ochridski. Skopje: Kultura, 2004, s. 35

hľadali dôvod, prečo obaja takí významní učители stavali chrám rovnakého tvaru.⁴⁶ Pre Ochridčanov to muselo byť tak **udivujúce**, že potrebovali nájsť odpoveď. Je to svedectvo o tom, že trojlístkový tvar presbytéria nestavali obaja slovenskí učители preto, že to bolo v tom kraji obvyklé. Ani nie preto, že by Kliment obnovil staršiu zapustenú trikonchu ranokresťanského kostola, ako sa domnievajú niektorí macedónski odborníci. Tomu odporuje celková nálezová situácia a neexistujú na to ani relevantné dôkazy, pretože nemožno určiť čas vzniku položenia prvých základov trikonchy.⁴⁷ Muselo ísť o iný, veľmi silný dôvod, ktorý podnietil oboch k rovnakej stavbe, v tom čase **neobvyklej** v danom regióne.

Odpoveď nám dáva **Devín**, kde sa nachádzajú základy kostola s práve takým pôdorysom

trojlístka, aký stavali Kliment a Naum. Bola v ňom umiestnená **úplne prvá** hlaholská **univerzita Slovanov**, ktorú roku 864 založil Konštantín Filozof v sídle slovenského kráľa Rastislava. Práve preto obaja žiaci Cyrila a Metoda, ktorí boli v roku 864 zrejme aj svedkami výstavby tejto prvej hlaholskej školy, s úctou a láskou napodobnili v Ochride svoju prvú školu na Devíne. Ona v ich očiach stelesňovala ideály i činnosť Konštantína Filozofa. Neskôr sa na tejto škole sami stali učiteľmi. S týmto chrámom bol natrvalo zviazaný ich život, prežitý v prítomnosti svätých bratov zo Solúna.

Okrem toho **Devínska hlaholská škola** bola skutočnou **filiálkou** Magnaurskej vysokej školy, pretože ju založil a na nej učil Filozof, ktorý bol jedným z najvýznamnejších učencov **univerzity v Konštantínopole**. Škola na Devíne sa stala kolískou celého slovanského písomníctva, pretože tu bola vychovaná prvá generácia slovenských vzdelancov, ktorí položili **základy vzdelanosti v celom slovanskom svete**. Slovenskí žiaci Cyrila a Metoda – Kliment, Naum, Sáva, Angelár, ba aj Konštantín Preslavský (tvorca cyriliky) – absolventi Devínskej školy, založili v Bulharsku nové školy, tzv. **Preslavskú**⁴⁸ aj **Ochridskú**⁴⁹. Obe sa dnes zaraďujú medzi „**najstaršie univerzity**“. Ak škola v Ochride, postavená asi 30 rokov⁵⁰ po škole na Devíne, je vyhlasovaná za "prvú univerzitu Slovanov", o to väčšie morálne právo máme my Slováci **nazývať** skutočne prvú školu Slovanov, založenú Konštantínom Filozofom na princípoch Konštantínopolskej univerzity, **Devínskou univerzitou**.

V **ochridskej replike** hlaholskej školy na Devíne znovu **povstala** symbolicky i **fakticky univerzita**, ktorú po vyhnaní cyrilo-metodských učeníkov z Devína úplne zničil franský biskup Viching.

SOCIÁLNA ČINNOSŤ KLIMENTA

Kliment nebol len teológ a učenec, ale venoval sa aj osvetovej činnosti. V širokej misionárskej práci mu bol vzorom svätec Metod, ako to zaznamenal životopisec: *"Za vzor života si postavil veľkého Metoda ...Jeho život a činnosť mal za základ svojho osobného konania, veď ho poznal ako nikto iný, lebo od mlada ho nasledoval a svojimi očami videl všetky diela učiteľa."* (BL XXII. 65.) V čase príchodu byzantskej misie k nám mohol mať Kliment okolo 15 – 20 rokov, a tak s Metodom ako svojim prvoučiteľom a neskôr blízkym spolupracovníkom strávil pomerne dlhý čas. Vďaka tomu cez prizmu Klimentovej práce v Bulharsku, možno vidieť Metodovu činnosť u Slovákov.

Klimentov strom

Platan

Výška: 18 m

Objem: 18,8 m platné pre r. 1967

Vek: 1100 rokov

⁴⁶ Saveski Stojan: The st. Naum monastery Ohrid, Macedonian Orthodox church Debar – Kichevo Eparchy Ohrid 2007, s. 1 – 2

⁴⁷ Grozdanov Cvetan. Sveti Naum Ochridski. Skopje: Kultura, 2004, s. 38 – 39

⁴⁸ Založil ju po roku 886 cár Simeon, vyznávač gréckej kultúry, a na jej čele pravdepodobne stál Konštantín Preslavský – tvorca cyriliky

⁴⁹ Založil ju po roku 893 sv. Kliment Slovenský, biskup v Ochride, spolu so sv. Naumom po roku 893

⁵⁰ Klimentova škola bola postavená okolo roku 893. In Grozdanov, Cvetan. Sveti Naum Ochridski. Skopje: Kultura, 2004, s. 36

Okrem duchovnej a pedagogickej činnosti sa Kliment venoval aj vychovávaniu ľudu, "upevňujúc v národe umy" v rôznych oblastiach života. (BL XXI. 64) Bol všestranným pomocníkom chudobných aj roľníkov a priniesol osvetu i do poľnohospodárstva. Dal napr. doviezť z Grécka nové druhy ovocných stromov a učil ľud štepiť stromčeky a pestovať ovocie. Dodnes možno v centre Ochridu vidieť vyše **1100-ročný platan**, o ktorom sa traduje, že ho **zasadil sám sv. Kliment**, ba v súčasnosti ide o najstarší strom na Balkáne.⁵¹

Okrem toho bol Kliment aj sociálne činný **zakladaním nemocníc** a sirotincov⁵²: „*Tam aj pamiatky zanechal, to jest písomnosti. V tomto teda Lichnidone alebo Ochride zanechal aj iné kostoly, tak svätý chrám Pantelejmona na všeobecné a bezplatné liečenie od Boha daroval.*“ (BL XXIII.) Medzi ľuďom bol známy aj svojou charizmou uzdravovania. (BL XXIV. 70.)

V prameňoch sa hovorí o viacerých zázračných uzdraveniach, ba dokonca o zmŕtvychvstaní mládenca v Panónii na Klimentovu modlitbu, ešte počas exodu Metodových učeníkov. (BL XV. 45.) Ďalší zázrak sa udial priamo v Ochride: "*Keď putoval, akísi dvaja porazení šľakom, z ktorých jeden okrem porážky zbavený bol aj najcennejšieho pre všetkých – zraku, padli mu do očí a pohli jeho veľmi súcitnú dušu k žalosti. Tými istými rukami, ktorými vykonával modlitbu, dotkol sa porazených tiel a hľa, toto dotknutie bolo pre ne spevnením a skĺbením. Aj slepému tak isto zažiarilo hneď uzdravenie, aj on, keď uvidel svetlo, zvučným hlasom začal zvelebovať Pána.*" (BL XXIV. 70.)

KLIMENTOV SKON

Kliment Slovenský účinkoval v Ochride a jeho okolí až do svojej smrti. Zomrel ako posledný zo Sedmopočetníkov a bol pochovaný vo svojom kláštore v Ochride **27. júla 916**. Pramene spomínajú, že pred smrťou svätca Klimenta "*niektorí z jeho učeníkov videli vo snách Cyrila a Metoda, ktorí prišli k blahoslavenému a predzvestovali mu koniec jeho života.*" (BL XXVIII. 76) "*Jeho sväté telo ...pochovali v kláštore, v hrobe, ktorý si **on sám pripravil** svojimi **vlastnými rukami**, po pravej strane v prednej časti chrámového **pitvora**, 27. mesiaca júla.*" (BL XXVII. 75)

RELIKVIE SVÄTÉHO KLIMENTA

Relikvia sv. Klimenta Slovenského v gréckom v kláštore Jána Krstiteľa pri Verii

Ostatky svätca boli uchovávané v pôvodnom hrobe až do príchodu osmanských Turkov v 14. stor., ktorí si urobili z tohto chrámu mešitu. V r. 1379 bol v centre Ochridu postavený prvý kostol zasvätený priamo sv. Klimentovi, do ktorého boli v čase tureckej okupácie prenesené jeho ostatky. V tomto malom kostole spočívali od r. 1407 do r. 1550. V 16. stor. miestny biskup Prochor, podľa svojho želania, chcel byť pochovaný do hrobu sv. Klimenta. Keď z toho dôvodu v roku 1550 Klimentov hrob otvorili, zistili, že jeho **ostatky ronía svätý olej** (sú myrotočivé). Vzácnosť tohto úkazu svedčila o veľkej svätosti Klimenta, a preto sa rozhodli preniesť jeho ostatky do katedrálneho chrámu. V tom čase to bol chrám Bohorodičky Perivlepty – Vševidiacej⁵³, ktorý v Ochride postavili Gréci (Byzantínci) v 12. – 13. storočí. Tu boli Klimentove ostatky uložené až do konca 20. storočia. Postupne od 17. stor. rozdelili časť jeho ostatkov medzi okolité pravoslávne krajiny Grécko, Bulharsko a Rusko. Hlava svätého Klimenta Slovenského je ako vzácna relikvia dodnes uložená v gréckom Kláštore Jána Krstiteľa⁵⁴ pri Verii neďaleko Solúna.⁵⁵ V r. 1916 si bulharský exarcha Boris zobral

⁵¹ Podľa Jany G. Poposkej, PhD., kunsthistoričky a sprievodkyne UNESCO v Ochride

⁵² Zachované v ochridskej tradícii, podľa Jany G. Poposkej, PhD., kunsthistoričky a sprievodkyne UNESCO v Ochride

⁵³ Panagia Perivleptos gr. peri – dookola, vlepo – pozerat sa, strážiť

⁵⁴ The Monastery of Timios Prodromos, 20 km od mesta Veria na úpätí hôr Pieria nad riekou Aliakmonas, 70 km SZ od Solúna

⁵⁵ Na oficiálnych stránkach kláštora je vyjadrené presvedčenie, že "tu sa Kliment narodil, stal sa mníchom (pustovníkom), bol odchovancom kláštora a stal sa arcibiskupom Ochridu". Preto jeho lebku "podľa želania svätca" uchovávajú v tomto "kláštore už od 12. storočia". Zdroj: <http://www.aprosver.gr>; Holy monastery of Timios Prodromos Pieria, Verria 2007, s. 16 a 39

Autori tejto bájky, ktorá nemá žiaden reálny historický základ, vôbec neberú do úvahy pramene o Klimentovi, ktoré nehovoria nič o jeho živote pustovníka, práve naopak, hovoria o Klimentovom pôsobení vo vládných kruhoch, kde sa podieľal na výchove svojho vlastného národa. Ba neprekáža im ani fakt, že prvým známym pustovníkom bol miestny svätec Antonios až v druhej polovici 10. storočia, ktorý sa stal

relikviu Klimentovej ruky, ktorá je dnes uložená v Chráme svätých Sedmopočetníkov v Sofii. Medzi 18. – 19. stor. si Kyjev a Moskva podelili ostatky z trupovej časti.⁵⁶ Najväčšia časť ostatkov v Macedónsku sa nachádza v Ochride, ďalej v Skopje v Chráme svätého Klimenta Ochridského a v Chráme Narodenia Panny Márie. Časť ostatkov je v bihorskom Kláštore sv. Jána Krstiteľa a v metropolitnom Chráme sv. Demetra Solúnskeho v Bitole. Klimentove relikvie sa nachádzajú aj v Chorvátsku v Porečskom kláštore a v bulharskom Plovdive. V 70. rokoch 20. stor. bola časť relikvií odnesená aj do Ríma.⁵⁷ Klimentova relikvia sa nachádza aj na slovenskej pôde v Ríme – v Slovenskom ústave svätých Cyrila a Metoda. Slovákom ju daroval Dositej, skopijsko-ochridský arcibiskup Macedónskej cirkvi.⁵⁸

Klimentov životopisec zaznamenal tiež mnohé uzdravenia pri jeho ostatkoch: *"Keď sa odobral do velebnosti blahoslavených, stádu svojmu zanechal svätú rakvu, poklad najcennejší, skrze ktorý sa každodenne rozličné choroby drvia. Preto sa tento svätý príbytok pokladá za Bohom dané všeobecné útočisko, plné bezplatných liečebných prostriedkov pre všetkých, ktorí ta prichádzajú."*⁵⁹

Relikvie sv. Klimenta Slovenského uzdravujú aj dnes. V roku **2007** zažili v Grécku pri jeho relikvii **myotočivý zázrak**. Na slávnosti v sobotu 22. novembra 2007 začal z jeho lebky vytekať **voňavý olej**. Igumen kláštora Gregory priznal, že za dvadsať rokov jeho služby sa také niečo nestalo. Lebka odvtedy ronila olej viackrát a často jeho voňavá aróma naplnila celý chrám. V roku 2009 zbožná dáma z Kastorie potierala týmto olejom svoju rakovinou postihnutú matku Eleni, ktorá mala opuchy rúk a bola pripútaná na lôžko. Po niekoľkých mesiacoch 24. marca 2010 táto 82-ročná stará žena vstala uzdravená.⁶⁰

DIELO KLIMENTA SLOVENSKEHO

Kliment Slovenský sa zaraďuje medzi **najvýznamnejších európskych spisovateľov** stredoveku. Jeho dielo, svojím **rozsahom ohromujúce**, má zásadný význam pre rozvoj písomníctva a vzdelanosti u Slovanov. Rozhodujúcou mierou sa podieľal na **pokračovaní** a rozšírení **diela sv. Cyrila a Metoda**. Ako veľká osobnosť slovanskej kultúry na Balkáne bol jedným z protagonistov „Zlatého veku bulharskej kultúry“. Bulharskí odborníci ho považujú za **ústrednú osobnosť** celej bulharskej kultúry.⁶¹

Záber jeho tvorby v duchovnej oblasti bol veľmi široký. Jeho diela sa odpisovali ručne až do 19. stor., okrem toho vychádzali aj tlačou. Podľa bulharských odborníkov existuje vyše 1600 rukopisov, v ktorých sú prepísané jeho diela. Mimoriadny význam má pre Bulharov, ale veľké uznanie získal tiež u Srbov a Rusov.⁶²

Kliment je počtom svojich prác na prvom mieste v oblasti prozaickej aj cirkevnej poézie. Veľká časť jeho tvorby sa stala známou až v posledných desaťročiach. Jeho spisba sa ráta na desiatky diel rôzneho žánru. Sú to najmä **bohoslužobné, hymnografické, homiletické, hagiografické a prekladateľské** diela. Poznáme viac ako 50 jeho diel, kde je jeho autorstvo isté a o ďalších 50 sa polemizuje.⁶³

Z týchto diel možno uviesť napr. **Poučenie na Vzkriesenie, Poučenie na Premenenie Pána, Prikázanie o sviatkoch, Pochvalné slová na česť presvätej Bohorodice a sv. Jána Krstiteľa, Pochvalné slovo na Nanebovzatie Panny Márie, Pochvala Lazárovi na Kvetnú Nedeľu, Pochvala Michalovi a Gabrielovi, Slovo pochvalné na pamiatku sv. proroka Zachariáša a o narodení Jána Krstiteľa, Poučenie na Zjavenie Pána, Poučenie na pamiatku apoštola alebo mučeníka (všeobecne), Pochvalné slová sv. Dimitrovi Solúnskemu, sv. Cyrilovi, Pochvalné slovo sv. Kosmovi a Damiánovi, Pochvalné slovo apoštolovi**

patrónom Verie. Iba potom postupne prichádzali do tejto oblasti pustovníci, ktorí žili v okolitých jaskyniach, pričom vlastný cenobitský kláštor bol založený až v 14. storočí.

⁵⁶ Podľa Jany Golab Poposkej, PhD., kunsthistoričky a sprievodkyne UNESCO v Ochride

⁵⁷ Zdroj: Свети Климент Охридски – македонски светец, Wikipedia

⁵⁸ Ondruš Rajmund: Blízki Bohu i ľuďom. 27. júl Sv. Klement Ochridský, Tatran Bratislava 1991

⁵⁹ Ochridská legenda In Stanislav Ján: Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom, Tatran Bratislava 1963, s. 130

⁶⁰ Intern. stránka kláštora The Monastery of Timios Prodromos of the Skete of Veria; Zdroj: <http://www.aprosver.gr>

⁶¹ Nikolova Svetlana: Svätý Kliment Ochridský v kontexte písomnej kultúry na Balkáne, Prednáška odznela na konferencii Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV „Jazyk a kultúra v slovanských súvislostiach. Kliment Ochridský a jeho prínos pre slovanskú a európsku kultúru (k 1100. výročiu jeho smrti)“ konanej 5. – 7. októbra 2016 v Bratislave

⁶² Tamže

⁶³ Porovnaj Škoviera Andrej: Svätí slovanskí sedmopočetníci, Slovenský komitét slavistov/Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2010, s. 117 – 119

Pavlovi, Pochvalné slovo 40 mučeníkom, Slovo na Svätú Trojicu, Poučenie na pamiatku sv. apoštola Tomáša. Okrem toho preložil liturgickú knihu *Pentekostár*, ktorá sa tiež nazýva *Mineja cvietnaja* a obsahuje liturgické texty od Veľkej noci po sviatok Zoslania Ducha Svätého. Ďalej zostavil **životopisy svätých Otcov** (najmä pustovníkov) a **Kázne** na rôzne sviatky cirkevného roku.

Aj ako tvorca pôvodnej **slovenskej spisby** bol najväčšou literárnou osobnosťou spomedzi všetkých učeníkov sv. Cyrila a Metoda. Jeho tvorba má nezvyčajne umelecky vycibrenú štylistiku hymnického charakteru. Na oslavu svojho nebeského patróna Kliment zložil **Pochvalu sv. Klementovi**, rímskemu pápežovi, mučeníkovi z 1. storočia. Z textu plného poézie vidieť vrúcnu zbožnosť a Klimentov obdiv k tomuto ochrancovi solúnskych bratov a ich misie u Slovákov: *“Bol životom a zjavom ako anjel a s rozkošou vzal na seba strasti i námahy veľkého apoštola Petra... Jas jeho tváre bol ako slnečný lúč. Z jeho úst vychádzala spravodlivosť a súd, milosrdenstvo a pravdu nosil na jazyku, na ktorom spočívala ako na cherubovi sila Utešiteľa, ozdobiac umením sled jeho slov, ktorými upevnil s Petrom a Pavlom na svete Kristovu Cirkev, stanúc sa spoluúčastníkom ich utrpenia i nevýslovnej slávy”*.

Najznámejšie a pre historiografiu najvýznamnejšie sú jeho diela z roku **869** – *Život Konštantína Filozofa*, *Pochvala Cyrilovi Filozofovi* a *Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi* z roku **885**, pretože majú **veľkú historickú aj literárnu hodnotu**.⁶⁴ Všetky sa vyznačujú kultivovaným a vyspelým jazykom a bohatstvom výrazových prvkov s vysokou umeleckou i štylistickou úrovňou.⁶⁵ Ako historický dokument je *Život Konštantína* pre poznanie našich dejín v 9. storočí jedinečným prameňom a tiež dokladom kultúrnej vyspelosti slovenskej kultúry, z ktorej Kliment vyšiel.

Osobitným klenotom staroslovenského rečníckeho štýlu je Klimentova hymnická skladba **Pochvala Cyrilovi Filozofovi**, ktorá po prvýkrát odznela nad hrobom sv. Cyrila vo februári 869 a stala sa liturgickým textom čítaným na jeho sviatok⁶⁶. Z *Pochvaly Cyrilovi* možno vybadať, akú úctu, obdiv a lásku prechovávali k svojmu učiteľovi jeho slovenskí žiaci:

Pochvalné slovo Cyrilovi od biskupa Klimenta⁶⁷

„Hľa zasvitla nám, milovníci Krista, svetložiarna pamäť prebľazeného otca nášho Cyrila, nového apoštola i učiteľa všetkých krajín, ktorý sa pobožnosťou i krásou zaskvel na zemi ako slnce, žiarami Trojosobného Božstva celý svet osvecujúc. Premúdrosť Božia postavila v srdci jeho chrám sebe a na jazyku jeho ako na cherubínovi spočíval Duch Svätý...”

Slovenskému národu, pohrúženému v nevedomosti a temnote hriechov, milosrdenstvo nášho Pána Ježiša Krista a láska k ľuďom **určila ho zapastiera (biskupa) a učiteľa**. I zatvoril ústa vlkom, trojjazyčným heretikom, ktorí závisťou omráčení hovorili, že nesluší sa iným jazykom Boha sláviť, len Židom, Rimanom i Grékom, a zlobou účastníkmi Pilátovými sa učinili. Ich bludy porazil jasnou rečou, hovoriac silou Svätého Ducha. Prorocky vyjasnil jazyky zajakavé a **písmenami** všetkých na cestu spasenia naprával. ...

I preložiac celý cirkevný poriadok z gréckeho do **slovenského jazyka**, šiel do Ríma, vedúc na zdokonalenie vybrané svoje stádo. S radosťou dokončil beh svojho života, lebo Pán Boh si vyvolil, aby najctihodnejšie jeho telo **tu v Ríme** spočinulo.

Ako aj dennica, naposledy vychádzajúca, svetlosťou svojou všetok hviezdy zbor ožaruje, slnečnými žiarami svetlo prerážajúc, tak i tento prebľazený **otec a učiteľ národa nášho**, viac ako slnko Trojičnými žiarami skvejúc sa, **zjavením**⁶⁸ osvietil **nesčíselný ľud**, v tme nevedomosti ležiaci.

No predovšetkým bohotkaným vencom zviazal **mnohokmeňový národ slovenský**, lebo **k tomuto bol poslaný** tento nový apoštol. Z jeho úst vyvrel prameň oživujúcich slov, napájajúcich našu vyschnutú suchotu. ... Preto velebím tvoje pery, ó prebľazený otče Cyrile, ktorými duchovná sladkosť mojím perám prýštila.

Velebím výrečný jazyk tvoj, ktorým **môjmu národu** zahrnel si ako hrom, Trojvečného Božstva žiarou svietiac, mrak hriechov si odohnal.

⁶⁴ Porovnaj Stanislav Ján: Starosloviensky jazyk I., SPN, Bratislava 1978, s. 220 – 227 a 258

⁶⁵ Stanislav Ján: Starosloviensky jazyk I., SPN, Bratislava 1978, s. 30

⁶⁶ Tamže, s. 232

⁶⁷ Preložené podľa rukopisu zo 14. stor. uloženého v knižnici Akadémie v Zagrebe. In Stanislav Ján: Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch, MS Martin 1950, s. 112. Štylisticky upravené aj podľa: Kútnik – Šmálov, Bratislava 1999, s. 182

⁶⁸ V origináli je obdobné slovo „javě“ aké je použité v Živote Metodovom v kontexte zjavenia: „Boh zjavil filozofovi slovenské písmená“ Porovnaj Vajs Josef: Rukověť hlaholské paleografie, Praha 1932, s. 9

*Veľbím cnostné ruky tvoje, ktorými **môjmu národu** dážd' Božieho poznania vzišiel, napájajúc rosou prýštiacou z Boha naše srdcia suchopárom hriechov vyprahnuté.*
*Veľbím bohodvižné prsty tvoje, ktorými **môjmu národu** napísaná bola Božia múdrosť, utajená mnohým, ktorá odhaľujúc tajomstvá Božieho poznania oslobodzuje od jarma hriechu.*
*Veľbím zlatožiarne útroby tvoje, z ktorých **môjmu národu** prúdi živá voda, padajúca z výšin skrze tvoje modlitby.⁶⁹*
Veľbím to mesto (Rím), ktoré podľa Božieho zámeru prijalo tretieho dovŕšiteľa, lebo blahoslavený tento zjavne dopĺňa to, čo chýbalo oným dvom vznešeným svetlám (Petrovi a Pavlovi). Preto Hospodin Boh ustanovil, aby s nimi prijal dôstojné odpočinutie. Spočinul s pokojom v Pánovi v rokoch od stvorenia sveta 6377 (869) mesiaca februára v 14. deň."

V Klimentových hymnických skladbách plných čara a poézie možno vidieť **vypelost' slovenského jazyka** a **slovesnosti** našich priamych predkov spred viac ako 1140 rokov. Sladozvučnosť Klimentovej slovenčiny sa nápadne podobá poézii Pavla O. Hviezdoslava, v ktorej akoby znovu ožila prekvitajúca zlatožiarňa slovesnosť a bohatá obrazotvornosť Klimenta Slovenského, ktorej prvým vzorom a učiteľom bol Konštantín Filozof svojou vznešenou a hlbokou poéziou Proglasu. Na toto slovesné dedičstvo poukazuje i básnik a literárny vedec Viliam Turčány: „**Proglas** obsahuje takpovediac vo svojom srdci i **prvé kaligramy slovenskej a slovanskej poézie** vôbec – odkaz týchto veľkých učiteľov nesieme si v krvi. Dôstojným pokračovateľom je predovšetkým náš Hviezdoslav."⁷⁰

Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi od biskupa Klimenta má pre nás okrem bohatej slovesnosti, aj hodnotu historických faktov, overených v iných prameňoch:

Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi od biskupa Klimenta

*"Bol v meste Solúne akýsi muž menom Lev, človek bezúhonný, spravodlivý a bohabojný, ... splodil **sedem synov...** Z toho teda koreňa skvitli dve svetlá, ratolesti svetložiarne, prinášajúce požehnané ovocie, ... Blažený Konštantín, hoc zrodom bol mladší,⁷¹ no umom a čnosťami nahor vzlietal, ako orol duchovnými krídlami. ... dary životodarného Ducha vylievajúc sa perami jeho..., lebo **bol mu daný dar duchovný jazykmi hovoriť**, ako aj apoštolovi.⁷² **Starší jeho brat**,⁷³ prebľazený **Metod**, už za mlada spoločenské hodnosti začal dostávať. Bo kvitnúc múdrosťou všetkými vladykmi bol obľúbený. Lebo v reči ako Šalamún sa javil ... v službe bol ochotný ako anjel, no vo vojne strašný ako Samson... a hoci aj dostal **hodnosť vojvodcu**, bol ním krátko. ... Odídúc na Olymp, postrižený⁷⁴ v čiernom rúchu, biele nezničiteľné rúcho anjelské očakával. ... Až cisár a patriarcha dopyčujú sa o jeho horlivosti, naliehali naň, aby bol **ustanovený za metropolitu** na významnom mieste. No nemôžuc ho k tomu donútiť, ustanovili ho za opáta v kláštore menom Polychron, v ktorom žilo sedemdesiat otcov. ...*

*Západné **Panónske** a **Moravské krajiny** osvietili, ako slnce zasvietiac temnotu hriechov odohnali a učeníkov ich naučili celému cirkevnému poriadku. A tak beh dokončievajúc, **dali sa na cestu do Ríma, apoštolskému prestolu pokloniť sa**, vedúc so sebou na svätenie plody svojej duchovnej práce. ...Posvätiac precťhodného a pobožného **Metoda na arcibiskupstvo**, na stolec sv. Andronika apoštola **v Panónii**, spomedzi sedemdesiatich (apoštolov), pustili ho do **krajín slovenských** učiť v ich jazyku. **Kniežatám tej krajiny, Rastislavovi, Svätoplukovi a Kocelovi** napísali list..."⁷⁵*

Odborníci sa zhodujú v názore, že Kliment napísal dielo *Život Konštantína Filozofa* (ŽK). Autor spisu už hneď v úvode hovorí ako člen národa, ku ktorému Konštantín a Metod prišli, čiže ako moravský Sloven: „**A takto vykonal aj pre náš národ, keď nám poslal učiteľa, ktorý osvietil náš národ.**“ Aj ďalší lexikálny rozbor prezrádza, že autor nepochádzal z byzantskej, ale z latinskej kultúrnej oblasti. Napr. Kliment ako autor ŽK prejavil svoju latinskú orientáciu, keď používal **latinské slová** *bibliotekár, papež* a *apostolik*. Práve Klimentov literárny jazyk svedčí o jeho slovenskom pôvode.

⁶⁹ Porovnaj aj Stanislav Ján: *Starosloviensky jazyk I.*, SPN, Bratislava 1978, s. 252

⁷⁰ Proglas, Turčány Viliam, Herba, Bratislava 1998, s. 55

⁷¹ V roku 827 po Kr.

⁷² Ide o dar hovorenia v anjelských jazykoch, ako hovorí sv. apoštol Pavol v 1Kor 14

⁷³ Bol asi o 12 rokov starší od Konštantína.

⁷⁴ Vstúpil do kláštora a zložil mníšsky sľub.

⁷⁵ Stanislav Ján: *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*, MS Martin 1950, s. 102 – 111 a doplniť

Zreteľným vplyvom slovenčiny, ktorý možno vidieť v dielach Klimenta, je prítakavacia časť **hej** (pôvodne "ei"), ktorú v tejto funkcii iné slovanské národy nemajú.⁷⁶ **Ei** sa nachádza vo viacerých textoch Klimenta Ochridského, napríklad v Klimentovom *Poučení na Kvetnú nedeľu*, tiež v staroslovenských prekladoch evanjelia Lk 12, 6 v **Assemanovom** evanjeliári, **Zografskom** evanjeliári aj **Mariánskom** evanjeliári.⁷⁷ Je isté, že ak by Kliment nebol Slovák, nebol by na území južných Slovanov používal tento taký **dôverný** výraz, dodnes typický **len pre slovenský jazyk**. Z jeho tvorby je zrejmé, že hoci pri Ochridskom jazere strávil **30 rokov** a napísal tu **väčšinu svojich diel**, svojho rodného jazyka sa úplne nevzdal.

KLIMENT AJ NAUM BOLI SLOVÁCI

Podľa zaužívanej mienky Kliment, Naum a ostatní učeníci sv. Cyrila a Metoda, ktorých z nášho územia v roku 886 vyhnaní Viching, pochádzali zo starého Bulharska či Macedónska. V staroslovenských textoch nie je o ich cudzej etnicite **ani zmienka**. Naopak, nachádzame tu zmienky o domácom – moravskom pôvode učeníkov aj o ich **pokrvných** príbuzných.

Ochridská legenda aj *Život Naumov* označujú **pôvod Klimenta** aj **Nauma** z tej istej krajiny – **Mýzie**. Z kontextu vyplýva, že termíny *Mýzia*, *mýzijský* označuje prvotnú misiu Metoda a miesto, kde pôsobil. Z historických faktov vieme, že môže ísť len o **Panóniu a Moravu**. V dokumentoch z 10. stor. sa menom *Moézia* či *Západná Mýzia* skutočne označovala táto oblasť. Pre **Bulharsko** sa pojem Mýzia začal používať až **neskôr**. A pretože Panónia a Morava boli etnicky slovenské, možno tu etnický pojem *mýzijský* zameniť za *slovenský*. Ešte aj v 14. storočí boli vo viedenskej *Obrázkovej kronike* Moravania označení ako *Messiani* (pravdepodobne odvodené od *Mésia*), čo sa vzťahovalo na predkov **Slovákov**. V takom prípade oba pramene zhodne dosvedčujú, že Kliment aj Naum boli **slovenského pôvodu**.

Proti všetkým historicky nesprávnym tvrdeniam o bulharskej identite Klimenta i Nauma stojí **vyjadrenie samotného Klimenta**, že patrí k národu, ktorému bol Konštantín Filozof učiteľom. Ján Stanislav na základe jazykovednej analýzy jeho pamiatok dospel k jednoznačnému názoru, že Kliment *Ochridský* má slovenský pôvod. Jazykovedným rozborom Klimentových diel Stanislav poukázal na viaceré lexikálne, syntaktické i morfológické **prvky**, dodnes zachované v **strednej slovenčine**. Preto aj na základe jazykovednej analýzy možno vidieť, že Kliment *Ochridský* mal skutočne **slovenský pôvod** a právom mu patrí prímene *Slovenský*.

Podobne i v *Naumovom* spise *O písmenách* sa hneď v nadpise prejavuje slovenská lexika. V pôvodnom staroslovenskom jazyku sa hovorí "**o pismenech**", pričom v južnoslovanskom jazyku by malo byť zapísané "za bukвите" (macedónsky За буквите).⁷⁸ To značí, že autor spisu "O pismenech" nepoužil južnoslovanský dialekt, ale slovenský. Z toho, ale aj celkového kontextu jeho spisu, nepriamo vyplýva, že Naum bol Sloven – Slovák, a preto by mohol byť aj Klimentov rodný brat. (Podrobne sú tieto aj iné argumenty rozobrané v kapitole Slovenskí učeníci Cyrila a Metoda)

Socha sv. Klimenta Slovenského
patrona mesta Ochrid a Macedónskej
pravoslávnej cirkvi

⁷⁶ Valerij Pogorelov: O národnosti apoštolov slavianstva, Bratislava 1927, s. 193

⁷⁷ Napr. "po ubijenii vьvrьšiti vь geonu, ei togo uboite se" v Sbrani scinenja I,99 od Klimenta Ochridského In Stanislav Ján: Starosloviensky jazyk 1, SPN, Bratislava 1978, s. 214, v pozn. 130

⁷⁸ V cyrilskom zápise: "старословенски јазик: О писменехъ" Z macedónskej Wikipédie: О писменехъ https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E_%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%85

NASLEDOVNÍCI BRATOV ZO SOLÚNA

Kliment Slovenský bol najplodnejším **pokračovateľom misijného diela** svätých Konštantína Cyrila a Metoda v starom Bulharsku. Vďaka Klimentovi, ako prvému biskupovi staroslovenskej liturgie, a jeho najbližšiemu spolupracovníkovi Naumovi si bulharská cirkev vychovala vlastné slovanské duchovenstvo. Obaja boli tiež zakladateľmi a vodcovskými osobnosťami mníšstva v celej oblasti.⁷⁹ Slovanská kristianizácia bulharskej kultúry z tejto doby prispela aj k definitívnemu formovaniu stredovekej slovansko-bulharskej národnosti.⁸⁰ Svojou duchovnou i kultúrnou činnosťou sa Kliment Slovenský spolu s Naumom stali **apoštolmi Bulharov i Macedóncov** a nepriamo i väčšiny južných aj východných Slovanov.

Archeologický nález strieborného kríža z 10. stor. na mieste Klimentovej školy v Ochride, na ktorom bol namiesto Krista rozpätý sv. Kliment, je nevšednou ilustráciou Klimentovho celoživotného úsilia. Podľa interpretácie Macedóncov ide o personifikáciu diela sv. Klimenta a vyjadrenie toho, že tak ako Kristus vydal seba samého za ľudstvo, tak Kliment Slovenský celý svoj život obetoval za Slovanov.⁸¹

Preto bez zveličovania možno povedať, že takú istú **úlohu, akú zohrali svätí Cyril a Metod u Slovákov, zohrali Slováci Kliment a Naum u južných Slovanov**. Slovenskí učenici tak doslova naplnili svoje poslanie, za ktoré sa modlili k svojim duchovným otcom Cyrilovi a Metodovi v r. 885. Táto modlitba sa zachovala v Klimentovom *Pochvalnom slove Cyrilovi a Metodovi*: Cyril a Metod, "praví pastieri, neprestajne **modlite sa za vyvolený ľud váš** skrúšene. Slabosti naše na seba berúc, zbavte ho strastí, bied i pokušení. Osvieťte im oči srdca i rozum utvrďte, aby dôstojne nasledovali stopy vaše. Z výšin silu dajte, aby dôstojne žijúc v Kristovi, **nasledovníkmi práce vašej stali sa i hlásateľmi pravej viery**, ktorú ste im dali, aby všetci jednohlasne oslavovali Trojsväté Božstvo, Otca i Syna i Svätého Ducha..."⁸² **Slovenskí svätci** Kliment i Naum, Angelár i Konštantín Preslavský a množstvo ďalších, ktorých vykúpil z otroctva byzantský cisár Bazileus a rozposlal hlásať evanjelium, ako **apoštoli južných Slovanov sa skutočne stali priamymi pokračovateľmi apoštolskej činnosti sv. Cyrila a Metoda**.

Tým sa naplnil aj testament – posledná modlitba sv. Konštantína Cyrila, v ktorej sa modlí za **slovenský národ**, aby mu Boh "vdýchol do srdca svojho Ducha", aby sa v určený čas "stal hlásateľom Krista". Tento **posvätný odkaz** poslednej modlitby **sv. Cyrila** nám po vyše 1100 rokoch pripomenul nielen pápež Ján Pavol II. (Rím 1996), ale i pápež Pavol VI. (Rím 1969) ako osobitne nám zverený **dedičný odkaz**.

Elena Šubjaková
23. novembra 2016 sviatok sv. Klementa pápeža a mučeníka

⁷⁹ Škoviera Andrej: Svätí slovanskí sedmopočetníci, Slovenský komitét slavistov/Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2010, s. 115 a 122

⁸⁰ História Bulharska – Wikipédia

⁸¹ Podľa Jany Golab Poposkej, PhD., kunsthistoričky a sprievodkyne UNESCO v Ochride

⁸² Stanislav Ján: Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch, MS Martin 1950, s. 111